

φλδ'.

"Οτι μὲν οὗτοι οἱ ἐπὶ σοφίᾳ διαπρέψαντες ἄνδρες τὰς τῶν ἑλλογιμωτάτων ἐν Αἰγύπτῳ Ἱερατικῶν ὅμηγύρεων ἐστίας ἐπεσκέπτοντο οὐχ ἵνα αὐτοὺς διδάσκοιεν, ἀλλ' ἵνα δπ' ἔχείνων διδάσκοιεντο, παντὶ που δῆλον· ἀλλ' οὐχὶ καὶ τούναντίον ἡμῖν παραδέδοται ὅτι καὶ Αἰγύπτιοι Ἱεροφάνται εἰς Ἑλλάδα ἀφικνοῦντο ἵνα παρ' Ἑλλήνων φιλοσοφίαν διδάσκοιεντο. Ἀλλ' οὐδ' αὖ εὐλόγως ἀν τις ἴσχυρίσαιτο ὅτι πολυχρόνιος ὁμιλία τοιούτων μαθητῶν, οἵοις ἦσαν Θαλῆς, Πυθαγόρας, Δημόκριτος, Πλάτων, Εὔδοξος καὶ ἄλλοι οὐδεμίαν ῥιπὴν τὸ παράπαν ἔσχον πρὸς τὸ μεταβαλεῖν τι καὶ μεθαρμόσαι τῶν δογμάτων τῶν Αἰγυπτίων Ἱεροφαντῶν. Εἰ γάρ τι τοιοῦτο μέχρι τοῦ νῦν μηδὲν κατὰ μέρος ἐδείχθη, ἀλλὰ μηδενὶ ὅτῳ μὴ καταφανὲς ἀνγένοιτο ὅτι ἐν πολλοῖς ἄλλοις πράγμασι μεταβολὴ οὐχ ἡ τυχοῦσα ἐπῆλθε καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἀπὸ τῶν Ψαμητίχων καθ' ἀπασαν τὴν Αἴγυπτον, ἦν μάλιστ' ἀν τις τῇ νῦν δὴ τῶν Αἰγυπτίων ἐπιμεξίᾳ πρὸς ἄλλα ἔθνη ἀποδοίη.

Καὶ λόγον ἀν ἔχοιμεν ταύτην μάλιστα τὴν ἐν ἐπιστήμαις καὶ τέχναις πρότερόν ποτε Ἑλλησί τε καὶ Αἰγυπτίοις γενομένην ἐπικοινωνίαν πρὸς ἄλλήλους αἰτιάσασθαι ὅτι ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἀπὸ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχῆς, ἐπ' αὐτῶν ἦδη τῶν πρώτων Πτολεμαίων, Ἑλληνές τε καὶ Αἰγύπτιοι διανοητικῶς ἄλλήλοις συνηρμόσθησαν καὶ ἡ Ἀλεξάνδρεια τῶν Ἑλληνίδων μουσῶν ἐστία κυριωτάτη κατέστη.

Οὕτως οὖν τῶν σοφῶν γνώμης ἔχόντων περὶ τῶν τοιούτων, οὐχ ἀν πάνυ εὐχερεῖς εἴη τὴν ἑαυτοῦ γνώμην θαρρούντως ἀποφήνασθαι.

"Εστι μέντοι (ὡς ἦδη ὑπηνιξάμην) καὶ γένος τρίτον σοφῶν τῶν περὶ τὴν Ἀσιατικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ γλωσ-

ρλε'.

σολογίαν σπουδαζόντων, ὡν τὰ πάγκαλα συγγράμματα, μάλιστα δὲ τὰ ἔναγχος ἐκδοθέντα ἄλλα τε πλείστου λόγου ἀξια μετ' ἐπιστημοσύνης ἐμβριθοῦς, πραγμάτων πείρᾳ ἔχομένης, καὶ μετριότητος ἀξιαγάστου ἡχριθωμένα περιλαμβάνει, καὶ περὶ ἐπιμεξίας τῶν ἐθνῶν πρὸς ἄλληλα οὐκ δλίγα. Εὑρήσεις δ' αὖθις καὶ ἐν τούτοις τὸν **σοφὸν Λέψιον** πάνυ εὔδοξιμοῦντα.

'Ανάγκη τοίνυν τὸν ἴστοριογράφον τῆς φιλοσοφίας πάντα ταῦτα εἰκότει λόγῳ ἄλληλοις συναρμόσαντα, πολλὰς ἄλλας ἐπικουρίας εἰς τὸ ἔργον παραλαβεῖν, οἷον τὴν τῶν ἐπιστημῶν ἴστορίαν καὶ μάλιστα τῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν (α), τὴν χοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν τῶν

(α) Ο σοφὸς Σελλέριος παραχινεῖ τὸν ἴστοριαν τῆς παρ' Ἑλλησι φιλοσοφίας συγγράφοντα μὴ περὶ πάντων ἐν αὐτῇ διαλαμβάνειν, ὅσα καὶ οἱ πάλαι Ἕλληνες τῇ φιλοσοφίᾳ ἀπεδίδοσαν (καὶ ταῦτα λέγων οὐ διακρίνει τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος φιλοσόφους Ἡροδότου τε καὶ Περικλέους ἢ Στράβωνος καὶ τῶν τοιούτων !), ἀλλὰ τοσαῦτα παραλαμβάνειν, ὅσα περ αὐτῷ γε δοκεῖ τῇ φιλοσοφίᾳ προσήκειν. Ήκιντα ταῦτα προσιέμεθα δι' ἄλλους μέν τινας λόγους, περὶ ὧν ἐν οἰκειοτέρῳ τόπῳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐφεξῆς πρῶτον μὲν γὰρ ἡ οὕτω δὴ συγγεγραμμένη οὐκ ἐν τούτῳ γε τοῦτο ἴστορια τῆς παρ' Ἑλλησι φιλοσοφίας, ἐπιστήμη τις αὐτὴ καθ' αὐτὴν οὔσα, ἀλλὰ προοιμιώδης μόνον εἰςαγωγὴ εἰς τις τῶν νεωτέρων σύστημα τῆς θεωρητικῆς ἢ πρώτης λεγομένης φιλοσοφίας. Δεύτερον δὲ καὶ ἡ νῦν δὴ λεγομένη φιλοσοφίᾳ, εἴπερ ἐν βιβλίοις κεχώρισται, οὐ κατ' οὐσίαν κεχώρισται, ἀλλὰ πλήθει τε μόνον καὶ μεγέθει. Εἰ γὰρ μὴ τὴν γραμματικὴν, φέρ' εἰπεῖν, καὶ δητορικὴν καὶ συγκριτικὴν ἐθνογραφίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην τέχνην ἢ ἐπιστήμην, ὃς αὐτὴν καθ' αὐτὴν, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ περιλαμβάνομεν, τὴν περὶ γλώσσης δημώς θεω-

ρλτ'.

φιλοσοφούντων ἐθνῶν κατάστασιν καὶ ὡς οἱ τόποι φύ-
σεώς τε καὶ θέσεως εἶχον, ἐν οἷς γε τὰ ἔθνη δίαιταν ἔ-
χοντα ἐφιλοσόφουν καὶ εἴπως καὶ τίσι τῶν ἄλλων ἐθνῶν
ἔκοινώγουν καὶ ὡς εἶχον πρὸς ἐκεῖνα καὶ ἄλλα πάμπολ-
λα, **ὅσα** ἀναφορὰν ἔχει εἰς τοιάνδε τὴν τοιάνδε τῆς τῶν
ἀνθρώπων διανοίας ἔγερσιν. (α) Ἐγεῦθεν ἀρά δῆλον,

ρίαν καὶ τὴν αἰσθητικὴν τοῦ καλοῦ καὶ ἣν πεῖραν τοῦ καθόλου
ἀνθρώπου ἐκ τῆς ἐθνογραφίας πορίζομεθα, πάντως περιλαμβά-
νομεν' καὶ ἐνί γε λόγῳ πως ἀν ἐνδέχοιτο τὰς πρώτας τῶν
δυντῶν ἀρχὰς ἐλλόγως περίζεσθαι παντάπασιν ἀγνοοῦντας,
δθεν αὐτὰς προσήκει παραλαμβάνειν; Τί δὲ περὶ ἀστρονομίας
καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν ἀγχιστα τῆς κοσμολογίας ἔχομένων;
Η ἴστορία μιᾶς ἑκάστης τούτων τῶν ἐπιστημῶν διδάσκει τιμῆς
ἐναργῶς πάνυ δσον τὴν τοιαύτη τοιαύτη περὶ τῶν τοιούτων γνώ-
μην εἰς ἐπίδοσιν τὴν κώλυσιν τῆς φιλοσοφίας συντελεῖ. Εὖ δὲ λέγω
θαρρούντως τόδε· διότι τὰ περὶ τὴν ἀστρονομίαν δλως τῆς ἴστο-
ρίας τῆς φιλοσοφίας ἀποκλείη, οὗτος ἐπιλέληπται δσων τιμῆν
τὴν ἴστορία τῆς ἀστρονομίας παραδίδωσιν. ὁ πανθεϊσμὸς τοῦ Ιορ-
δάνου Βρούνου (Giordano Bruno) τὴν ὁ πρῶτος καρπὸς τοῦ
ἀστρονομικοῦ συστήματος Νικολάου τοῦ Κοπερνίκου.

(β) Ἀλλὰ καὶ ταῦτα λέγοντες οὐ κατὰ πάντα τὴν τοῦ σο-
φοῦ Σελλερίου γνώμην δεχόμεθα λέγοντος δτι καθ' δσον ἐξο-
χώτερος ἀνήρ τις ἐπὶ τινι γέγονε καὶ πλείσνα τοῖς ἀνθρώποις
ὑπούργησε κατὰ τοσοῦτον καὶ ὁ ἴδιος χαρακτὴρ αὐτοῦ ἀφανί-
ζεται· ἐπεὶ πᾶν ὁ τι διεπράξατο πᾶσιν ἐνυπολανθάνον τρόπον
τινὰ καὶ κοινὸν ὑπῆρχεν, ὅπερ πάντως ἔδει γενέσθαι. Τοῦτο
γε δὴ, ὅπερ μᾶλλον τοῖς περὶ τὸν Ἐγελον προαιδιάζει, καὶ τοι
μεγαλοπρεπὴ καὶ τοῦ ἀληθοῦς ἐγγυτάτω οὔσαν ἔννοιαν ἔχον,
οὐ κατὰ πάντα ἀποδεχόμεθα, κράτος οὐκ ὀλίγον τῇ τοῦ ἴδια
ἀνθρώπου θευλήσει καὶ ἐπιγοίχ προσνέμοντες· οὐ γάρ ἀπλοῦς

ἡλίκη ἡ ὠφέλεια ἐκ ταύτης τῆς ἐπιστήμης ἡμῖν προσγίγνεται. Ἐκ γὰρ τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων ἀφορμὴν ἔχαστοτε λαμβάνοντες, ἐν δ' ἐκαστον αὐτῶν καθολικώτερον ἐξετάζοντες, τὴν ἀνθρωπικὴν φύσιν κατὰ τὰ κυριώτατα ἐπιγιγνώσκομεν. Τοῦτο δὲ τὸ πλεονέκτημα οὐ μόνον τῇ παρ' ἑκάστῳ τῶν πάλαι ἐθνῶν ἴστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας πρόσεστιν, ἀλλὰ καὶ τῇ νέᾳ κοινὸν ἐπίσης ὑπάρχει, εἰ καὶ οἱ Ἰστοριογράφοι διά τε τὸ μέγεθος καὶ τὴν πληθὺν τῶν ἄλλων μαθήσεων, τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν καθ' ἑαυτὴν ὡς γ' ἐπὶ τὸ πολὺ πραγματεύονται. Οὐδεὶς γὰρ ἀν δρθῶς φιλοσοφήσειε τῶν γε τοιούτων μαθήσεων ἀμοιρος ὅν, ἐξ ὅν τῇ φιλοσοφίᾳ ὁρμωμένη, τὰ καθόλου πορίζεται. Οὐ γὰρ τὸ φιλοσοφεῖν μεταρσιολογίκις τισὶ χαίρειν καὶ γαυριᾶν ἐστιν, ἀλλ' ἐκ τῶν καθ' ἐκαστον, ὅσον περ αὐτῷ προσήκει, ὁρμώμενον τὰ καθόλου πορίζεσθαι καὶ ταῦτα ἐπιστημονικῶς εἰς καθολικώτερον συνάπτοντα, τὸ μάλιστα καθόλου ἦτοι τὸ ἀληθὲς, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἢ γε δέον εἶναι ὃν Ἐν, ὅσα γε τὰνθρώπεια ἀεὶ ἐπιζητεῖγ. Ἐκ δὲ δὴ τούτων δῆλον ὅτι ὁ τοιούτων γγώσεων ἀμοιρος, μάτην ἐπιχειρεῖ καὶ τὴν ἴστορίαν τῆς φιλοσοφίας κατὰ πάντ' ἐπ' ἀκριβεῖς συνιέναι. (α).

ἔρμηνες; καὶ τελεστὰς τοῦ ἀπλῶς ἡ ἐναντίως ὑπάρχοντος τοὺς δαιμονίους ἀνδρας ἥμεν; γε εἶναι ὑπολαμβάνομεν, ἀλλὰ τὸν ἰδίᾳ χαρακτῆρα αὐτῶν καθόλου γιγνόμενον, ἴστοριαν ἀνάγκην ὕστερον καθίστασθαι. Ὅταν πλεῖστον ὅσον ἥμεν ἐνδιαφέρει εἰδέναι καὶ οἵος ὁ χαρακτὴρ ἢν ἐνδές ἐκάστου τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ ἀναλαμψάντων ἀνδρῶν.

(α) Εἴτε δὲ καὶ τόδε σκεπτέον ὅτι ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος φιλεῖ μὲν ἀεὶ εὑρίσκειν ἀττα, ἀλλ' ὅταν τὰ ὑπὸ ἀλλων ἥδη εὑρε-

ρὴν.

Περὶ δὲ τῆς ὅλης φιλοσοφίας εὐλόγως ἂν τις εἴποι δύο περιόδους αὐτὴν μέχρι τοῦ δεῦρο διανύσαι. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον, οἷα δὴ καὶ ἡ ἀνθρώπου ψυχὴ πέφυκε, συμπεφυρμένη πως ἦν μετὰ τῆς θρησκείας· εἴτα δὲ (ἴνα τὴν παρ' "Ελλησιν ὄνομάσω) ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν Ἰωνίαν φυσιολόγων χωρισθεῖσα, κατὰ νόμον ἀεὶ χωρίς οὖσα ἐπὶ τὰ πρόσω προέβη, ἔως οὗ τρόπον τινὰ καμοῦσα καὶ ἐξαντληθεῖσα, πάλιν αὖθις εἰς ἐν μετά τινος θρησκευτικῆς συναισθήσεως, οὐκέτι νῦν ὡς τὸ πρὸν γνησίας οὔσης, ἀλλ' ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐπιτετηδευμένης, συναφθεῖσα, θεουργικὴν τινὰ καὶ μυστικὴν πραγματίαν ἀπετέλεσεν. Εἴτα δὲ καὶ ἄλλον τινὰ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα κατὰ τὴν Εὐρώπην μάλιστα λαβοῦσα, διὰ λεπτολογίαν δὲ χαύνη ἄλλως τε καὶ μυστικὴ αὖθις καταστᾶσα, διὰ τοῦ ζόφου τῶν μέσων αἰώνων, ὡς ἐν ἀλουργεῖ ἀμφίῳ ἀπομερμηρίζουσα καὶ βαυκαλιζομένη, μέχρι τῆς τῶν ἐπιστημῶν ἀναλάμψεως περιεγένετο, ὅπότε πάντων μάλιστα Βάκων ὁ Βερουλάμιος τὸ Μοιρόπλεκτον ἔλυτρον, ἐν φέγγει ἀμφειλιγμένη ἦν, τῷ ξίφει τῆς Κριτικῆς δια-

---

Θέντα, ταῦτα εὑρίσκη, ἀτυχεῖ πάνυ ἔοικεν ἐξαντλουμένῳ περὶ ταῦτα, ἀπερ ὥφειλεν ἢδη παιδείᾳ καλῇ καὶ εὔμεθόδῳ πρότερον ἴστορικῶς μαθεῖν. Οὕτω δὴ οὖν τὰ εὑρημένα ἢδη ἴστορίᾳ γιγνώσκων, ἀκμὴν δὲ καὶ σθένος ἵδιον ἔχων, εὑρίσκει καὶ τὰ οὕπω εὑρημένα. πᾶς οὖν βουλόμενος λυτιτελῶς φιλοσοφῆσαι, διφείλει πρότερον ἐπ' ἀκριβὲς τὴν τῆς φιλοσοφίας ἴστορίαν μελετῆσαι, ίνα μὴ τὰ πολλάκις καὶ πολλαχῶς εὑρημένα εὑρίσκων, εὑρετικὸς δ' εἶναις δοκῶν, γέλωτα τοῖς ἄλλοις διφλισκάνης προσέληνος καυχηματίας, ταῦτα εἰρήσθω μοι τῷ τῶν Ἐλλήνων νεολαίᾳ.

ταμών, πάλιν αὕθις ὡς νεογνὸν εἰς φῶς ἐξήνεγκεν, οὐχ ὡς περ τὸ πρῶτον ἐπὶ Θάλητος τοῦ Μιλησίου νῦν ἔχουσαν, ἀλλὰ τοῦ πρόσθεν βίου ἀνάμνησιν διασώζουσαν. Οὗτως οὖν ἡ φιλοσοφία πάλιν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξαμένη, πάσας σχεδὸν τὰς φάσεις καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἡλικίας διῆλθεν, ἃς καὶ ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ, μείζονα δῆλου ὅτι πεῖραν νῦν ἔχουσα τῆς πρώτης ἐπὶ δὲ τὰ πρόσω
 ἀεὶ ιοῦσα, ἐκ δευτέρου αὕθις ναρκωθεῖσα, θεουργικὴ νυκτὶ περιληφθεῖσα, χρόνον τινὰ καθευδούσῃ ἔοικε. Νῦν δὲ ριδοδάκτυλος ἡ ὡς τρίτης ζωῆς τούτῳ τῷ ἀθανάτῳ ἐν θυητοῖς ὄντι ἐπιφαίνεται, ὅπερ ἀναγεννώμενον, ἀεὶ μείζον κράτος καὶ βώμην προσλαμβάνει. ’Αναγεννᾷ δ’ αὐτὴν αὐτή τε ἡ ἀπορία καὶ ἡ τῷ ἀνθρώπῳ ἐνδογενῆς καὶ ἀληκτος τοῦ ἀληθοῦς ἀναζήτησις. ’Ο γάρ ἀπορῶν, εἰμή τις σοφιστής ἐστι (σμηνουργεῖται δὲ τὸ γένος τοῦτο οὐκ ἐν τούτοις, ἀλλ’ ἐν τοῖσι ιερωτέροισι πρήγμασι), οὐ διά τινα δυσμένειαν ἡ ἐθελοκακίαν ἀπορεῖ, ἀλλὰ πεῖραν ἀμφιλαφῇ καὶ ἐναργῇ τῆς τῶν ὄντων φύσεως αὐτὸς λαμβάνων, τοὺς περὶ τὰ μετάρσια τῶν ἀλλων λόγους, ὡς οὐκ ἀποχρῶντας, εἰλικρινῶς ἀνασκευάζει. Τοῦτο τὸ γένος τῶν ἀπορούντων φυσιολόγων τε καὶ ἀρχαιολόγων ἡ ίστορικῶν, εἰ καὶ ἔνιοι αὐτῶν ἐπὶ τῇ τῶν ιεροπρεπῶν ὑπερφροσύνῃ χολούμενοι, ὑπερβολαῖς ἐστιν ὅτε χρῶνται, ἀναγγέλλουσιν ἡμῖν λιγέως μάλα τὸ ἐωθινὸν τῆς τρίτης ἀναγεννήσεως τῆς φιλοσοφίας. ’Αλλὰ τὸ ἔργον οὐχ ὡς ἀν τις εὔξαιτο ταχέως προβαίνει διὰ τὴν τῶν ἀντιπάλων ιεροπρέπειαν, οἱ δὴ τοὺς περὶ τὴν οὐλην τε καὶ τὰ ἀνθρώποις βεβιωμένα ἐνασχολουμένους ὡς ὑλογενεῖς καὶ θυητοψύχους ἀπὸ τῆς ἐν Ὁλύμπῳ λευκῆς αἴγλης ὑπερορῶντες, κεραυνοφόρους ἐκτινάσσουσι

ρημά.

χρησμούς, ἀτασθάλους τινὰς καὶ ἀθέους καὶ τῶν ἀγθρώπων διεφθορεῖς τοὺς ἀποροῦντας ἀνακηρύσσοντες.
Ἄλλὰ θαυμαστὸν εἰ μὴ μέχρι τοῦδε οἱ ἱεροπρεπεῖς φιλόσοφοι ἐπείσθησαν, τοσοῦτον χρόνον φιλοσοφοῦντες,
ὅτι οὐδένα οὐδαμοῦ οὐδέποτε ὅνθρωπον ἀθεον ἀκτίς ἥλιου ἐφώτισεν. Αὗτοὶ δὲ φιλάνθρωποι καὶ εὔσεβεῖς ὡς ἀληθῶς ἔσονται, εἰ πάντας τοὺς λόγους τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποροῦντων ἐνα πρὸς ἐνα φιλίως πάνυ μετ' αὐτῶν συνδυάζοντες καὶ ἀνασκεπτόμενοι, εἰς νέαν αὕτησιν τῆς φιλοσοφίας τὸ ἐπιβάλλον μέρος συντελέσουσιν (α).

(α) Άλλ' ἀντὶ τούτου ἀνέγνωμεν πολλάκις φράσεις, αἵτινες ἔθος ἔργηλον καὶ πάνυ ἀτέραμνον ἐλέγχουσι, φιλοσοφοῦντες δ' ἀνδρὶς ἕκαστα ἀρμόδιον. — Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς καὶ κόσμιος Λότζιος ἐν τῇ ἀξιολογωτάτῃ αὐτοῦ ψυχολογίᾳ, ὃ ποθέσεις μέν τινας ποιούμενος, σκεπτικῶς δὲ ἢ ἀρνητικῶς προοδεύων καὶ τοὺς ἕσσον ἵσχυροὺς τῶν ἀντιπάλων λόγους παραλαμβάνων, εὐχερέστερόν πως αὐτοὺς καταμάχεται. — Ἀλλὰ τούτους μόνον τοὺς λόγους οἱ φυσιοδιῆραι προφέρονται καὶ κατὰ ταῦτην τὴν σχέσιν πάντες, καθ' ἣν γε ὁ Λότζιος αὐτοὺς διεξέρχεται; — Εγρῆν ἄρα γε ὑπὲρ τῆς ψυχολογίας ἡ φιλοσοφίας, ὃς ἐτέρας τινὸς οὖσις, ἀπολογηθῆναι, μόνους τοὺς λόγους παραλαβόντα, οἵς περ οἱ καθηκτόρεινοι αὐτῆς χρῶνται, ἡ πολλῷ μᾶλλον τὰ ἐκ πάσης τῆς περὶ τὴν φύσιν θεωρίας παντοίως συναγθέντα καὶ παντοίως εἰρημένα συγκεφαλαιωσάμενον ἐπιγειρθῆσαι ὅσον οἶδυ τε μετὰ τῆς προκειμένης πραγματείας συμβιβάσαι; Οὐ γάρ δὲ ἔχοιμεν τὸν λόγον νοῆσαι, φπερ ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ πεισθεῖς, οὕτως ἀπελογήθη, εἰ καὶ ἐγκρατέστατος τῶν τοιούτων ὅν τυγχάνει, εἴπερ τις καὶ ὅλος. — Άλλοι δέ τινες αὐτοὶ μὲν τῶν περὶ τὴν φύσιν ἕκαστα φροντίζοντες τοὺς λόγους μέν τοι τῶν φυσικῶν ἀγαθά-

ρμα'.

ἔριδες δὲ καὶ λογομάχοι, μίση τε καὶ διαβολαὶ σύκεστι φῶς ἀλλὰ γνόφος τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύπτων.

Τῇ ψιλῶς δογματικῇ φιλοσοφίᾳ οἱ νῦν δὴ γνησίως φιλοσοφοῦντες εἶπον ἡδη τὸν ἐπιτάφιον. (α) Τὸ φιλό-

λογταῖς ἐπανορθῶσαι, τέχνῃ τῇ λογικῇ πρὸς τοῦργον χρώμενοι. **Άλλο** ἀμνημονοῦσι μέχρις οἴκτου ὅτι πρώτιστος νόμος τῆς λογικῆς ὅδε ἔστιν· διὸ μὴ ἀκριβῶς πάνυ τὰς μεῖζονας καὶ ἐλάσσονας προτάσεις ἐπίστηται, ἵματα τῷ μέντῳ πάνυ συλλογισθήσεται. —

Άλλο δταν οἱ ἴδεολόγοι τοὺς περὶ τὴν φύσιν σπουδάζοντας ἀξιῶσι πρὸς τὰ ἔχυτοῖς δοκοῦντα, ὡς πρὸς φαειδὸν ἥλιον ἀναβλέπειν καὶ εἰς αὐτὰ πᾶσαν τὴν ἐμπειρίαν αὐτῶν προσανάγειν, ζετωσαν ὅτι οὐδὲν ἄλλο αὐτοὺς κελεύουσιν ἢ τῆς ἔχυτῶν ἐπιστήμης ἀλιγωρήσαντας, τῶν μαθηματικῶν ἀγγισταὶ ἔχομένης καὶ τῆς ἀναγκαιοτάτης μεθόδου, δι' ᾧς μόνης ἐπὶ τὰ πρόσω χωροῦσι, δόγματα παραλαβεῖν ἀναπόδεικτα, ὅπερ ὃς ἑτερογενῆ ἔξαπαντος τὰς ἐμπειρίακας ἐπιστήμας παραβλάπτει. ἄλλο δ φυσιοδίφης, εἴπερ τις ἄλλο, διφεῖλες καὶ τοῦτο φυλάσσεσθαι, μηδὲ τὸν ἔξωθεν παραλαμβάνειν, διὸ πεῖρας μήπω ἐκύρωσεν. Ὡς μὴ ἐπιμεμφέσθωσαν ἰσχυρογνωμοσύνην ἢ ἐθελοκκλίαν τοῖς ἐπαινετῶς πάνυ τὴν ἴδειν ὅδὸν βαδίζουσιν.

(α) Ο σοφὸς Ποίθιος παγκάλως λέγει τὸδε· (ἐν τῷ A. T. σ. 15.) «καθόσον ἢ πεῖρας αὔξεται, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ψιλῶς θεωρητικὴ γνῶσις μείονται.» Ταῦτην ἡμεῖς τὴν θεωρητικὴν γνῶσιν ὅνευ πείρας τινὸς προηγηθείσης ἀποκαλοῦμεν ὅρμην τῆς πτέρωμας τῆς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὑπαρχούσης συναισθήσεως· ἀλλά γε τὸ πτέρωμα τοῦτο σπανιώτατα Πλατωνικὸν ἀποβαίνει, ὡς δ' ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἰκάρειον. Ἀληθεῖς μὲν οὖν ὅτι ἡ πεῖρα καὶ πάνυ ἀμφιλαφῆς καταστᾶσα, οὐδέποτε μέντοι οὕτω τε ἔσται τὸ ἔλον ἀποπληρῶσαι, διὸ δὴ ἀνατιθέρητως, εἰς καὶ μὴ κατὰ πάντας

P.U.S.

γιον, ἡ σμίλη, ὁ ὑέλεινος φακός, αἱ συντετριμμέναι πλά-
κες, οἱ ἀλλόχοτοι καὶ δυτικοὶ μέλη τοι γρῖφοι, αἱ γεωγρα-
φικαὶ ἀνακαλύψεις, ἡ συγχριτικὴ γραμματικὴ, μυθολο-

ΕΦΙΧΤΔΝ, μᾶλλον τοῦ ἐπεπτικοῦ ΝΟῦ ἔργον ὑπάρχει. Ἐλλὰ γὰρ
ἘΠΕΙΔὴ πεῖρα, δσα γε τὸνθρώπεια, τὸ ἀληθὲς καὶ ἐξ ἀναλογίας
ΒΞΗΚΙΟΝ παρέχει, τὸ ὄλλω; πιθανὸν χαίρειν ἐῶσα (καὶ γάρ καὶ τὸ
μὴ δρατὸν ἅτοι τὸ νοητὸν κατὰ τὸ δρατὸν νοοῦμεν· οὐ γάρ τὸ
ὄν κατά γε τὸ δρατὸν εἶναι χωλαίνει, ὡς τινές φασι· τὸ δ' δ-
ρατὸν ἐναργείᾳ πλεονάζον ἐστὶ τοῦ μὴ δρατοῦ, ὡς ψυφοτέρων
μετέχον, νοητόν τε ἄμα ὃν καὶ δρατόν· ἐναργέστερον δὲ ὃν
δῆλον ὅτε ἐγγυτέρω ἥμῶν τὸ πρῶτον ὑπάρχει ἢ τὸ νοητόν.
γίγνεται δ' εἴτα τὸ νοητὸν ἐναργέστερον τοῦ δρατοῦ, ἐπειδὰν
διὰ τινος περαιτέρῳ λειτουργίας τῶν κατὰ μέρος ἀπαλασσόμε-
νον, καθολικώτερον καὶ δὴ καὶ ἀπλούστερον γένηται· φύσει
γὰρ τὸ ἀπλοῦν ἐναργέστερον τοῦ συνθέτου. Ἐλλὰ λέγομεν αὖ-
θις τὰ καθ' ἔκαστον νοητὰ ἀμυδρότερα τῶν καθ' ἔκαστον δ-
ρατῶν ὑπάρχει, ὡς δηλοῖ καὶ ἡ πρώτη τῆς γλώσσης ἀρχή τε
καὶ γένεσις· ὃ δὲ δὴ Λότζιος τούνχντίον λέγων τῷ Πλάτωνι
κατὰ πόδας ἀκολουθεῖ.) δῆλον ὅτε προύργιαίτατόν ἐστι καὶ
πάντι φιλοσοφικῷ συστήματι τρόπον τινὰ μακροβιότητα πα-
ρέχον, εἰ τὴν ὑπάρχουσαν πεῖραν πάντοθεν συνάγοντες, εἰς τὸ
φιλοσοφεῖν παραλαμβάνομεν. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον καὶ αἱ λοι-
παὶ ἀναλογίαι, αἱς δὲ νοῦς εἰς δσον οἶόν τε συμπλήρωσιν τοῦ
ὅλου προσχρήτεται, μείζονος πιθανότητος μεθέξουσι καὶ τῆς
ἀληθείας οὐ πόρρω πάνυ ἴσως ἔσονται. Ἐλλὰ γὰρ φαίη τις ἀν-
τῶν νεωτέρων πολιτῶν τὸ δρθῶς φιλοσοφεῖν σύ γε ὅλως ἀνέ-
φικτον τοῖς θυητοῖς ἀνέφηνας, εἴπερ πάσας μὲν τὰς ἐμπειρικὰς
ἐπιστήμας ὡς ἐπικουρίαν δέον παραλαβεῖν, μιαν δὲ ἔκάστην
αὐτῶν ἴσμεν πάντες πάντα τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐξ-
κρίνωσιν ἀπαιτοῦσαν. κελεύσαιμ' ὃν αὐτῷ εὖ μάλα θαρρεῖν.
Οὐ γὰρ ἀναγκαῖον κατὰ λεπτὸν πάντα δμοῖως μετέρχεσθαι,

γία καὶ ἐθνογραφία, πολλὰς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἐν αἱ θέρι φαεινῇ φαντασιοδμήτους θεωρίας ὡς πομφόλυγας διέλυσαν. Τὴν σήμερον ὁ νοῦς ζῆτεῖ πρότερον ἀλήθειαν

ἀλλὰ τὰ κεφαλκιώδέστερα αὐτῶν δεδυτως. Ἡ δὲ βαθύσοφος Γερμανίκη ἀφθονα συγγράμματα καὶ πάγκαλα καὶ τερπνότατα παρέχει σοι δι' ὧν εἰς τὸ ποθούμενον προσαναβήσῃ τέλος.

Ἄλλος δέ τις ἵσως ἔρει, ἀπειρος ᾧν τις εἴη δ τῇ πείρᾳ βεβαιοτάτην ἀλήθειαν ἀποδιδούς· καὶ γὰρ ἴνα του πειραν λάβης εἴτε ὡς κινουμένου εἴτε ὡς γιγνομένου εἴτε πάσχοντος εἴτε φθειρομένου καὶ τῶν τοιούτων, οὐκ ἀνάγκη πᾶσα τὰς πρώτας καὶ ἀληθεστάτας αἰτίας αὐτῶν εἰδέναι, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νομικοὶ τινες τύποι ἢ συνδυασμοὶ ἵκανοι εἰσι τά γε τοιαῦτα διασαφηνίζειν. ὥστε αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν ἕκιστα διὰ τῆς πείρας λαμβάνεις. Ἐρρέθη μὲν ταῦτα, ἀλλ' οὐκ δρθῶς ἐξέρεθη. πρῶτον μὲν γὰρ οὐ χωλὴν τινα πειραν ἡμεῖς γε νοοῦμεν, τὰ ἐγγὺς μόνον καὶ τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν στέργουσαν, ἀλλὰ τὴν εἰς τὰ πρῶτα αἴτια ἐκ τῶν ἐνόντων ἀναφέρουσαν. Δεύτερον δὲ ὅταν δ νοῦς πρὸς τῇ πείρᾳ ὡν λέγη, τοδὶ τὸ αἴτιον δεικνύει μέν μοι τό γε νῦν συμβαῖνον, ἀλλ' οὐκ αὐτό ἐστι τὸ αἴτιον τὸ ἀληθές, τοῦτο, φαμεν, τί δηλος; ἀρά γε δτι ὁ νοῦς ἀλλοθέν ποθεν τὴν ἀλήθειαν προγιγνώσκων, οὐχ εὑρίσκει αὐτὴν ἐν τῷ παρόντι πράγματι; — Πλάνη φιλοσοφική! ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ πείρᾳ πάλιν καὶ δι' αὐτῆς τῆς πείρας καὶ κατὰ τὸν συνειρμὸν τῶν ἐν τῇ πείρᾳ προκυπτόντων λέγει δτι οὐχ ἡ ἀληθὴς αἴτια ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη τοῦ προκειμένου πράγματος ἐστιν. — Ἀλλος δ' ἐμπεσὼν, δρᾷς, φησὶν, δτι τὸ τοιοῦτον ἔργον τῆς φιλοσοφίας ἐστὶ καὶ οὐ τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν; τῇ γὰρ διανοίᾳ ὁδηγούμενος ἀναζητεῖς τὴν πειραν· διάνοια δὲ τὸ δργανον τῆς φιλοσοφίας φιλοσοφία ἀρα ὁδηγὸς τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀλλα τοιαῦτα λέγων, ἀπερ φωνασκί καλοῦνται. Ἀλλὰ τίς εἶπε σοι δτι πειραν λέγοντες ἀποβάλλομεν τὸν νοῦν; Τοῦτο

ρη.δ'.

βεβαίαν κατὰ πάντα τὰ μέρη ἀκράδαντον ἵνα τὸ ὅλον
ἀπαρτίσῃ. Καὶ τὸ μάλιστα καθόλου πρὸς ὃ ὁ ἀνθρωπος
φύσιν ἔχει ὄρμᾶσθαι, σύκετι ἐκπλήσσει καὶ ἐκθαμβεῖ
αὐτὸν ὡς πολυτελὲς ἔργον ἀνθρωπον ἴδειώτην. Τεθραμ-
μένος δὲ ἦδη ἐν τοῖς τοιούτοις, σκοπεῖ αὐτὸ πάντοθεν
ὑπ' αὐγὰς, εἴπερ τοῦ ἀληθοῦς μετέχει, ὡς περ καὶ ὁ τῶν
χαλῶν ἔργων κριτικὸς οὐ πρὸς τὸ εὔανθες τῶν χρωμά-
των, οὐδὲ πρὸς τὴν τοῦ ἐλέφαντος ἢ τοῦ χρυσοῦ ἢ τῶν
τιμαλφῶν λίθων αἴγλην πτοεῖται, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἔργον
ἀγενδότως ἐξετάζει, εἴπερ τοῦ ἀληθοῦς μεταλαγχάνει.
ἄνευ γὰρ τοῦ ἀληθοῦς καὶ πᾶσα τέχνη κούφη καὶ ψυχρὰ
ἀποβαίνει. Σήμερον πᾶσα ἐπιστήμη ἴστορία πως κατέ-
στη αὐτῇς γε ταύτης τῆς ἐπιστήμης, κατ' αὐτοὺς τοὺς
περὶ τὸν "Ἐγελον νοούμενη" ἢ θεολογία ὡς ἐπιστήμη,
ἴστορία τῶν θρησκευμάτων· ἢ ἀστρονομία, ἴστορία τῆς
ἀστρονομίας· ἢ ψυχολογία, ἴστορία τῆς ψυχολογίας· ἢ
λογική, ἴστορία τῆς λογικῆς· καὶ ὅλη δὲ ἡ φιλοσοφία
ἴστορία τῆς φιλοσοφίας τὰ νῦν καθέστηκεν. (α) Ἀπειρός

μόνον ζητοῦμεν, μὴ ἐὰν ἀχαλίνωτον τὸν νοῦν ἀφίστασθαι ἀπὸ
τοῦ ζητουμένου καὶ εἰς ἀλλοτρίαν χώραν εἰςπηδᾶν καὶ τὰ ἐν
αὐτῇ κείμενα ὡς ἴδια ἔργα ἐκλαμβάνειν, θρευθυδμενὸν μάλι
καὶ γαυριῶντα· τοῦτο ἔστι τῷ νῷ ἀποδίδομεν διτε αὐτὸς διὰ
τῆς ἕκατον ἐνεργείας εὑρίσκει καὶ κατ' ἀναλογίαν συμπληροῖ,
οὐχὶ δὲ καὶ δσα οὐδὲ δπωςτιοῦν αὐτῷ προσήκει, οὐχὶ δσα ἀ-
φάτῳ τινὶ συναισθήσει προσήκει.

(α) Ἐπιθε τὸ πάγκαλον σύγγραμμα περὶ Ἀθερίδου καὶ Ἀ-
θερίδοισμοῦ τοῦ σοφοῦ Ρενάνος (προοίμ. σ. 5, ζ'). — Ἐλλόγως
δὲ ἐν τις εἴποι περὶ τοῦ σοφοῦ Ρούθιου (Τ. Α. σ. 58 κ.φ.ξ.) ὡς
οὐ κατὰ σμικρὸν οἶσται τὸν ἀνθρωπον τὴν ἀλήθειαν ἐπιγιγνώ-
σκειν, ἀλλ' ἐξαίφνης καὶ τρόπον τινὰ δρυ.η μιᾷ εὐεπήβολον

ριμε'.

τις μάλα εἶποι ἀν ὅτι οἱ νῦν φιλοσοφοῦντες ἄρα ἐχλεκτικοὶ πάντες γεγόνασιν. λελήθοι γὰρ ἀν αὐτὸν ὅτι οἱ μὲν ἐχλεκτικοὶ τὴν φιλοσοφίαν ως συντελεσμένην ἥδη ὑπὸ τῶν πεφιλοσοφηκότων ὁμοῦ λαμβανομένων ἐχλαμβάνουσι· πᾶς τάν τε τὴν ἀλήθειαν, οἷον ἔκασταχοῦ διεσπαρμένην κεῖσθαι. ὥστε ἔργον τοῦ φιλοσοφοῦντος εἴη ἀν κατ' αὐτοὺς, οἷόν περ καὶ τῶν χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους ἐν ἐρειπίοις ἀναζητούντων, ἔκασταχόθεν δ, τι χρήσιμον καὶ τιμαλφὲς αὐτοῖς διοκοίη παραλαμβάνειν, τὸ δὲ λοιπὸν ως σποδὸν ἢ ἐν σποδῷ καταλιμπάνειν. ὁ ἐχλεκτικῶς ἄρα φιλοσοφῶν μαρασμὸν ἐλέγχει καὶ παρακμὴν φανεράν· ἀδυνατῶν γὰρ αὐτὸς τροφὴν ἔκαυτῷ παρασκευάσαι, ἥδεται τοῖς ἀλλοτρίοις, παντάπασιν ὀκνηρὸς ὥν· μᾶλλον δὲ εἶποι τις ἀν ὅτι τέθυγκεν

αὐτῆς γίγνεσθαι. Τοῦτο μὲν δὴ ὁ Ἐρίθιος οὐκ ἀναφανδὸν ἀνεβάλετο εἰπεῖν, ἀλλ' εἴ τις ἀν τὰ ὑπὸ αὐτοῦ λεχθέντα εἰς ἐν συνάψειν, ἀποδώσει πάντως αὐτῷ τὴν τοιαύτην γνώμην. οὐδὲ κάλλιον ὑποδηλώσωμεν δ, τις νοοῦμεν, λέγομεν ὅτι εἴπερ οἱ πρόσθεν φιλοσοφήσαντες ὅρθως τῆς φιλοσοφίας τὸν δρισμὸν ἀπέδοντο, καθ' ᾧ γε πεῖραν καὶ μάθησιν τότε εἶχον, τόδε πάντως συμβήσεται· ἔκαστος τῶν ὕστερον δρισμῶν περιλήψεται ἐν ἔκαυτῷ τὸν πρόσθεν καὶ ὁ ἐσχάτος πάντας ἅμα τοὺς πρότερον· ὥστε εἴπερ τις τὸν ἐσχάτον ἀναλύσειε, σχολῇ γε τῷ σοφῷ ἀνδρὶ διμολογήσει, λέγοντι ως οὐδὲν ὅμοιον τῇ νῦν δὴ φιλοσοφίᾳ καλουμένῃ ἐν τῇ πρότερον εὑρίσκει. πολλῷ δ' ἀν μᾶλλον ἡμεῖς γε φαίημεν ὅτι τὰ ἐν τῷ ἐσχάτῳ περιλαμβάνομενα δίκην σπερμάτων ἐν τοῖς πρότερον ἐνυπολανθάνοντα εὑρίσκει. Πρὸς ταῦτα ἄρα φανῶς ἀντιβάίνει, ὅσα καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρίθιος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηκε (σ. 17 καὶ 21). πρᾶλ. ίσ. τῇς Φιλ. ὑπὸ Εγέλου Τ. Α. σ. 14. 51.

·

ρμις'.

ἡδη· ζωὴ γάρ ἐστι τὸ προοδεύειν ἀεὶ· πρόοδος δ' ἀδιος
οὐκ ἐν πεπερασμένῳ τινὶ ἐνδέχεται, ἀλλ' ἐν ἀτελευτή-
τῳ· ὃς γάρ ἂν πρὸς τὰ ὄπίσω στραφεῖς τὸ παρελθὸν
μόνον θεᾶται, εἴ τις ἂν ἀνὴρ μεγάλαυχος εἴη, εἴτις φι-
λόσοφος, στήλη ἀλδς γίγνεται, ως δὲ ἔχλεκτικός. ἀλλὰ
καὶ δῆς ἂν τὰ πάντα φροῦδα καὶ μάταια νοῶν τε καὶ συ-
ναισθανόμενος, τὴν ψυχὴν ὁσημέραι παχνῶται, εἰ μὴ
αὐτόχειρ ἐν φιλοσοφίᾳ γίγνεται, ἀλλὰ μάτην γοῦν δια-
τελεῖ μεμψιμοιρῶν τε καὶ ἀπελπιστῶν· τοῦτον αὖ ή Νέ-
μεσις εἰς λίθον ψυχρὸν τέλος μετέβαλεν. Τοιοῦτος ἐ-
στιν ὁ Σκεπτικός. Διὰ δειλίαν δέ τινα ὁ ἔχλεκτικὸς πᾶν
σύστημα φεύγων, λανθάνει ἑαυτὸν συστήματι τῷ ἀσυ-
αρτήτῳ τυφλῶς πως ἐπόμενος. Τὸ ἄκρον δὲ ἐναντίον
λεκτέον περὶ τοῦ νῦν φιλοσοφοῦντος· ὃ γάρ νῦν φιλοσο-
φῶν ἀνὴρ ἐνεργείας πλέων ἐστὶ καὶ ἀκμαῖος, συμπλήρω-
σιν ή ἀνανεόχμωσιν τοῦ ὑπάρχοντος ἐπιζητῶν, ἀτρυτος
ἐν πόνοις καὶ ἀκάματος, θείω ζήλῳ Ἀληθείας διακαιό-
μενος. Ἀφωμοίωσε δέ τις τῶν πάνυ σοφῶν ἐν Γερμα-
νίᾳ τὸν παρόντα αἰῶνα πρὸς τὸν τῶν Ἀλεξανδρέων,
εἰπὼν ὅτι ὡςπερ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ζητητικοὶ μὲν σφόδρα
τῶν πάλαι διεγένοντο, αὐτοὶ δὲ ὀλίγα παράγοντες, οὐ-
τῷ καὶ οἱ νῦν τὰ πάλαι κείμενα ζητοῦντες. Εἰ καὶ τὸν
ἀνδρα ὡς ἐπιστημονέστατον εἰς ἄκρον σεβόμεθα, θαρ-
ρούντως αὐτῷ λέγομεν ὅτι οἱ ἔξοχοι ἔξοχοις ἀπάταις
ἔστιν ὅτε περιπίπτουσι· τὸ ἄκρον ἐναντίον τῆς γνώμης
τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς βητέον· δὲ γάρ νῦν αἰῶν ἐκ διαμέτρου
ἀντίκειται τῷ Ἀλεξανδρινῷ, καὶ τοι κατὰ τὸ φαινόμενον
αὐτῷ διμοιάζων· δὲ γάρ Ἀλεξανδρεὺς ἀδυναμίᾳ τοῦ καινὰ
παράγειν ἔστεργε μετὰ πόθου τοῖς παλαιοῖς, τροφήν τε
ἔξ ἐκείνων ἀναζητῶν καὶ ζωῆν. ἐζήτει δὲ κατ' εἶδος τὰ

πάντα, σχεδόν τι πρὸς οὐδὲν ἀλλο ἀποβλέπων ἢ πρὸς τὸ μανθάνειν τὰ καθ' ἔκαστον, ὡς εἴγε μέγιστον δ' αὐτῷ τῶν πόνων καὶ μόχθων γέρας ἦν ἢ ὅσον οἶόν τε ἐγγυτέρᾳ μίμησις τῶν πάλαι καὶ οὐχ οἶοί τ' ἐγένοντο, ὥσπερ οἵ νῦν, νοῆσαι ὅπως ὁ τῆς Εἰμαρμένης μέγας **Τροχὸς** ἀεὶ ἐπὶ τὰ πρόσω χυλίεται, ἀλλ' αὐτοί πως ἐμποδὼν γενόμενοι παλιντροπήσαι αὐτὸν ἐπειράθησαν. ὁ δὲ νῦν ἀνθρωπος ἀναζητεῖ τὰ καθ' ἔκαστον ἵνα τὸ ὄλον συμπληρώσῃ ὅσον δ' ἀνθρωπικὴ διανοίᾳ ἐφικτὸν ἔκασταχόθεν τὸ καθόλου παραλαμβάνων, ἐπιχειρεῖ νῦν ἐναρμόνιον τὸ μάλιστα καθόλου ἀναδεῖξαι· ὥστ' οὐκ ἀνέχοιμεν ἡμεῖς γε ὅμολογῆσαι οὐδ' εἴ τινες τῶν φιλοσοφούντων μεμψιμοιροῦσιν ὅτι τὰ έαυτῶν οὐ παρὰ τῇ νῦν τῶν ἀνθρώπων γενεᾷ εύδοκιμοῦσιν, ὡς φιλοσοφίας πάμπαν ἀφεστηκότων, οὐδ' εἴ τινες τῶν ποιητῶν ἢ ἀλλων καλλιτεχνῶν αὐτά γε ταῦτα τοῖς συγχρόνοις ἐπιμέμφονται. πεποίθαμεν γὰρ ὅτι οὐδέποτ' ἐν τῷ πρόσθεν οἱ ἀνθρωποι τοσοῦτον ἐφιλοσόφησαν, ὅσον περ τὰ νῦν πεποίθαμεν ὅτι οὐδέποτε οἱ ἀνθρωποι οὕτως ἔμπειροι καὶ ἐπιστήμονες τῶν καλῶν ἦσαν, ὅσον περ τὰ νῦν. Ἀλλ' ὅταν τινὲς τῶν φιλοσοφούντων παντάπαστ τῶν παρότων δλεγωροῦντες, ἐνζήλως πάνυ πολεμοῦντες, τῶν πρόσθεν δογμάτων λιπαρώτερόν πως ἀντέχωνται· ἔντος δὲ τῶν ποιητῶν ὡς διὰ μαγικῆς τινος ράβδου ἀνεγέρωσιν ἡμῖν δλυμπίους θεοὺς καὶ μαρμαρίνους ἀνδρεάντας, περιάπτοντες αὐτοῖς τὰ νῦν δὴ ἐθιζόμενα· ζωγράφοις δέ τινες ζωγραφῶσιν ἡμῖν τὴν Θεοτόχον μετὰ τῶν ἀγγέλων ὡς εὔσταλῃ καὶ ἐξαυγῇ κυρίαν μύρου ἦδιστον· ἀποπνέουσαν καὶ ὑπὸ χρυσοπαρύφων περιπολουμένην οὐδὲν θαυμαστὸν, ὡς ἐγῷ ματι, εἴπερ οἱ νῦν θυγητοὶ ὄλως

ρμή.

ψυχροὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα δείκνυνται. ὁ τλήμων ἀνθρωπος,
φύσιν ἔχων ἀεὶ ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ὄμοιών ἐφίεσθαι· ψυ-
χροὺς δὲ ἀνδριάντας ἐναγκαλίζεται ὁ Διογένης πρὸς
ἐπίδειξιν. ὁ τλήμων ἀνθρωπος, πῦρ ἐν ἑαυτῷ ἔχων, πῦρ
<sup>ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΑΤΣΙΟΥ</sup>
ζῆτει καὶ φῶς ἀεί. πῦρ ἔλασσον πυρὶ μείζονι τρέφεται
τε καὶ ἀγνίζεται· πῦρ καὶ φῶς ἐστιν ἡ ἔνγξ, δι᾽ ἣς ἀ-
φεύκτως ὁ ἀνθρωπος ἐπάδεται· τούτων δὲ στερούμενοι,
τί αἰτιῶνται τοὺς ἄλλους; Ἐξ αὐτῆς δὲ ταύτης τῆς
ψυχρότητος, ἣν πρὸς τὸ δεῖνα ἡ δεῖνα φιλοσόφημα οἱ
νῦν ἀνθρωποι δεικνύουσι, φανερὸν ὅτι εἴπερ ποτε καὶ
νῦν φιλοσοφοῦσιν. Ἡ γὰρ τοιαύτη ψυχρότης οὐκ ἐξ
ἀναλγησίας τινὸς καὶ ἀμαθίας τῶν γε νῦν ἀνθρώπων
προέρχεται, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἐκ γνώσεως καὶ ἐμ-
πειρίας, ἥτις τὸν ἐν ἔμφρονι καὶ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ
ἀνδρα ἀπτόητον καὶ ἀνέχπληκτον πρὸς ῥήματα μεγα-
λοπρεπῇ ἀποκαθίστησιν. ἥκιστα τοίνυν μεμπτέον τοὺς
νῦν δὴ θυητοὺς ὡς ἀφιλοσόφους ὄντας, διότι ἐνα πρὸς
ἔνα τοὺς λόγους παντὸς θεωρήματος ἀπαιτοῦσι· μηδὲ
διαβλητέον αὐτοὺς ὡς ὄντες τινας καὶ τῶν θείων
ἀμελεῖς, διότι τὰ ἐν θρησκείᾳ πρεσβευόμενα καὶ ἐνδίκως
ὑμίνούμενα ἐν φιλοσοφίᾳ οὕπω προσίενται, ὡς τῆς φιλο-
σοφικῆς ἀληθείας ἔτι ἀπολειπόμενα, ἔνια δὲ αὐτῶν καὶ
τὸν πάντα αἰῶνα ἀπολειφθησόμενα.

Καιρὸς ἥδη ἀκριβῶς νοῆσαι ὅτι πᾶν ἄλλο ἡ θρησκεία
ἐστὶ τῆς φιλοσοφίας, εἰ καὶ κατὰ τὴν ἔκφανσιν ἀλλήλαις
πλησιάζουσιν («θρησκεῖαι τῶν πάλαι ἐθνῶν [Συμβολικὴ
Κρεῦζερίου]» ὑπὸ Γιγνιώτου. Τ. Α. Μέρ. 6^η σ. 523
κ.φ.ξ. παράβαλε τὴν θεωρίαν τοῦ σοφοῦ Γοιρρεσίου πρὸς
ὅπερ ἥμεῖς ἐν τῷ πρόσω τοῦ λόγου τείνομεν.) (α). Καὶ

(α) Εἰ καὶ ἡ φιλοσοφία συχνόν τε χρόνον τῇ θρησκείᾳ οἷον

ρυθ'.

εἰ μὴ ἦσαν καὶ ἄνδρες δαιμόνιοι τὴν θρησκείαν καὶ φιλοσοφίαν ως ταύτην ἀμφω εἰς ἐν συμμίξαντες, ἐκινδύνευεν ἄν τις εἰπεῖν ὅτι ὅσοι τοῦτο ποιοῦσιν οὕπω ἐς

ἐμπεπορπημένη ἀρχῆθεν ἦν καὶ ὑστερον αὐτῆς τῇ διανοίᾳ ἐκλυθεῖσα καὶ αὐτὴ καθ' αὐτὴν προελθοῦσα συχνάκις αὐτῇ εἰς ταύτην αὗθις συνεκεράσθη, οὐ μέντοι ταύτην κατ' οὐσίαν ἐκπέρειν ἐκατέρᾳ ἥμετς γε εἶναι ἡγούμενη, οὐδὲ ἀν λυσιτελεῖς εἴη ἀλλήλαις αὐτὰς οὕτω συμμιγνύναι. Διακριτέον γάρ ἐναργῶς τὸ γενόμενον τοῦ δέοντος γενέσθαι. ὅτι μὲν οὖν ἡ φιλοσοφία, εἰς καὶ μὴ πάντοτε, ἀλλὰ συχνάκις τῇ θρησκείᾳ συντυμένη ὑπῆρξε, φανερόν· δῆθεν καὶ ὁ τὰ κατὰ καιρούς φιλοσοφήματα ἐπεξιών, ὁφείλει πάντως καὶ τῶν θρησκευτικῶν δογμάτων εἰς ἐπίσκεψιν ἔρχεσθαι· ἀλλὰ φανερὸν ἐπίσης ἥμεν δοκεῖ ὅτι ἡ θρησκεία καὶ φιλοσοφία κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μόνον φάσιν ἀλλήλαις πως συνέχονται, κατ' οὐσίαν μέντοι οὐδὲ διπωτειοῦν. Όσοι γάρ συνάφειάν τινα δέχονται τῆς θρησκείας καὶ φιλοσοφίας πρὸς ἀλλήλας ήτοι ἐξωτερικὴν τινα λέγουσιν, ἡγούμενοι κατὰ τὴν ἔκφανσιν, ὅπερ οὐδεὶς ἀργεῖται· ἡ ἴστορικὴν, τὸ γενόμενον ἀφηγούμενοι· ἔνιοι δ' αὐτῶν καὶ ως τὸ δέον γενέσθαι ἐκλαμβάνοντες.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἐγελον οὐ μόνον τὴν θρησκείαν τῇ φιλοσοφίᾳ ταύτιζουσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴστορίαν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ταῦτα δὲ δαιμονίως πάνυ ἐν δαιμονίοις λόγοις, κάλλεσιν ἀρρήτοις πεπυκασμένοις διεξέρχονται, οἵτενες τοῖς ἀναγιγνώσκουσιν, εἴπερ τι καὶ ἄλλο, πλείστην δσην ωφέλειαν καὶ θυμοδίαν παρέχουσιν (Κούνων Φισχέριος, δαιμόνιος ἀνήρ, ἐν τῇ ἴστορίᾳ τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Τόμ. Αω). Ἀλλὰ γάρ τολμητέον ὑπαινίξασθαι ἐπὶ τοῦ παρόντος τάδε.

Ως περὶ διφοροφῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν κατὰ μέρος ἐννοιῶν ὀρμώμενος, τὸ καθόλου ἀεὶ ἐπιζητεῖ· οὕτω καὶ ὁ δρῶν, ἀπὸ τῆς τῶν καθ' ἔκαστον προάξεως δρμώμενος, εἴς τι ἀνθρωπικὸν

ρν'.

δέον τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν διέγνωσαν, ἀλλὰ τρόπου
τινὰς ἡσσονες ἔκυτῶν κατά γε τοῦτο φαινόμενοι, οὕτω
φιλοσοφοῦσιν οὕτω δὲ φιλοσοφοῦντες, ἀληκτα πάθη,

καθόλου δὲ τείνει, μπό τε τῆς δικνοίας; ἢδη καὶ τῆς συναισθή-
σεως συμπεπληρωμένον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ καθόλου πε-
ρώμενος ἐπιτελέσαι, δὲ ἀπολείπεται, μυρίων ἄλλων ἐμποδὼν
αὐτῷ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν γιγνομένων. Τὸ μὲν οὖν φιλοσοφεῖν
ἐνέργειά τις φαίνεται κατά γε τοῦτο ἐλευθέρα· ἀλλ' οὐκ ἐξ ἕτου
ἐλεύθερον ἐστι καὶ τὸ δρᾶν. — Καὶ ως ἐν ἄλλῳ γε λόγῳ δη-
λῶσαι· ἡ φιλοσοφία ἐστὶ τάσις ἀτελεύτητος πρὸς αὐτὴν τὴν
κατ' ἐξοχὴν ἀληθείαν· ἡ δ' ἴστορία τάσις πρὸς ἐκτέλεσιν ἐκεί-
νης μόνης τῆς ἀληθείας, ἦν περ ἡ φιλοσοφία ἢδη ἐναργῶς ἀ-
νεῦρε καὶ ἡ συναισθησις συνεπλήρωσεν· ἀλλ' οὔτε ἡ φιλοσοφία
τῆς ὅλης ἀληθείας εὑρετική ἐστιν, οὔτ' αὖτε ἡ ἴστορία τῆς ὅλης
ἀληθείας, ἦν περ ἡ φιλοσοφία παρέσχεν καὶ ἡ συναισθησις ἐ-
κύρωσεν ἐκτελεστική. Φιλοσοφίας μὲν οὖν γενναῖόν τι βάθος
ἔχούσας τεκμήριον τόδε· ὅταν τὴν ἀτέλειαν αὐτῆς συναισθη-
νώμεθα μὲν, ἀλλ' ἥκιστα νοῶμεν· τὸ γὰρ ὅσον οἶδόν τε τελέως
φιλοσοφεῖν, ὅσον οἶδόν τε τελέως νοεῖν ἐστιν· τῆς γε μὴν ἴστο-
ρίας τὴν ἀτέλειαν οὐ μόνον συναισθανόμεθα, ἀλλὰ καὶ δὲ νο-
οῦμεν. Συμπληρωτικὴ τοίνυν τῆς μὲν φιλοσοφίας ἡ θρησκεία,
τῆς δὲ ἴστορίας ἡ τε φιλοσοφία καὶ ἡ θρησκεία. Ἀλλ' οὔτε ἡ
φιλοσοφία ταῦτὸν τῇ θρησκείᾳ ἐστὶν, οὔτ' αὖτε ἡ ἴστορία ταῦ-
τὸν τῇ φιλοσοφίᾳ. Ἀλλὰ φιλοσοφίᾳ μὲν καὶ ἴστορίᾳ κοινὸν ἡ
Ἀνάγκη· ἡ δὲ θρησκεία κρίσσων καὶ τῆς Ἀνάγκης. Ἀνάγκη
μὲν γὰρ ἐκ τοῦ (ἀνθρωπικοῦ) Νοῦ προέρχεται· θρησκεία δὲ ἐξ
ὑψηλῆς τινος καὶ ἀθεϊστού καὶ τῷ Νῷ ἀλήπτου συναισθή-
σεως. Πρεσβυτάτη τοίνυν πατῶν ἡ θρησκεία, τῆς δὲ ἴστορίας ἡ
φιλοσοφία.

Ἴστορίαν δὲ λέγοντες ἐνταῦθα οὐ τὴν ἐν χρόνῳ καὶ τὰ νό-
μον ἀλληλουγίαν τῶν καθόλου νοηθέντων γοῦν μεν ἥγουν τὴν

ρνα'

μίση τε καὶ ἔχθρας τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ἐκόντες η ἄ-
κοντες παρασκευάζουσιν, ἀμφότερα διαβάλλοντες καὶ
ἐν φιλοσοφίᾳ οὐδὲν πλέον ποιοῦντες. Τὴν γὰρ τῆς ψυ-
χῆς ἀθανασίαν, ἵνα θεὸν πανάγαθον καὶ ἐνὶ γε λόγῳ,
οσσα ἐν τῷ ιερῷ Εὐαγγελίῳ περιλαμβάνεται, πάντες πι-
στεύομεν· ἀλλὰ τὴν πίστιν ταύτην οὐ τις δύναμις δια-
λεκτικὴ ἡμῖν ἐνέτηξεν, ἀλλ' ἀθέσφατος, λόγου δὲ οίου-
δήποτε κρείσσων τις συναίσθησις, θείῳ τινὶ φωτὶ
ἔλλαχμφθεῖσα, αὐτό γε δὴ τοῦτο κατά τινα θείαν ἀπο-
κάλυψιν παντὶ ἀνθρώπῳ ἡ πίστις ἐνειργάσθη, οὐχὶ τοι-
άνδε η τοιάνδε, ἀλλὰ κατά τινα τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ
θιώς ἀληγπτον οὖσαν. Οἱ προφῆται καὶ ιεροὶ ἀνδρες καὶ
τῆς θρησκείας ἀρχηγοὶ οὔτε τῇ Παρμενίδου καὶ Ζήνω-
νος διαλεκτικὴ ἐχρήσαντο οὔτε τῇ Πλάτωνος, ἀλλὰ
πνεῦμα ιερὸν διὰ τῶν λόγων τοῖς ἀνθρώποις ἐνεφύση-

τορίκην τῆς φιλοσοφίας, η γε δὴ αὐτῇ τῇ φιλοσοφίᾳ ταῦτὸν ἔσιν,
προείπομεν, ἀλλὰ τὴν ἐν γέροντῳ κατὰ νόμον ἀλληλου-
χίαν τῶν πεπραγμένων. Ο γὰρ ἀνθρωπος, ὃς δὴ φιλοσοφικὸν,
εὑρίσκει τι τῇ διανοίᾳ, διπερ ἐπιχειρῶν ἐπιτελέσαι, μυρίοις που
ἐντυγχάνει κωλύμασιν. Ωστε δὲ φιλοσοφῶν πολλῷ πλείονα ἐν
νῷ ἔγει τῶν ἐν ἀνθρώποις τελουμένων· καὶ τοῦτο τὸν πάντας
μιῶνα συμβῆσεται. περὶ δὲ τῆς αἰτίας αὐτοῦ οὐ καὶ πότε ἐν τῷ
παρόντι. οὔδ' αὖ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἴστορίας αὐτῇ τῇ φιλο-
σοφίᾳ ἐν καὶ ταῦτὸν ἡμεῖς γε λέγομεν. καὶ γὰρ ἐκ τῆς ἴστορίας
τῶν τοῦτο τετελεσμένων αὐτὴν πορίζεσθαι ὀφείλομεν, ἀλλ' οὐ τὰ
ἄλλως τῇ δικνοίᾳ εὑρημένα εἰς αὐτὴν θέᾳ πως ἐπειςάγειν. Δοκεῖ
δ' ἡμῖν η διάχρισις αὕτη λυσιτελεστάτη εἰς γαλήνην τε καὶ
ἡρεμίαν ψυχῆς μπάρχειν. Καὶ γὰρ τοὺς τὰ τοιαῦτα συγχέοντας
δρῦμεν η καθ' ὑπερβολὴν τὸ ἀνθρώπειον ἀποθεοῦντας η καθ'
ὑπερβολὴν αὗτὸ μεμφομένους.

ρνδ'.

σαν, τὴν ἐν τῇ ψυχῇ συναίσθησιν μάλιστα κινήσαντες,
τὴν δὲ διάνοιαν, καθ' ὅσον ἐν τῇ ἑαυτῇ εἰκράνσει ἡ
συναίσθησις ἔκεινη συνέρχεται. Ἀλλὰ τὴν τῆς ψυχῆς
ἀθανασίαν, τὸν θεὸν καὶ πάνθ' ὅπόσα ὁ φιλόσοφος εἰ-
λικριγεῖ τῇ διανοίᾳ ἦτοι τῇ διαλεκτικῇ, αὐτῇ τῇ φιλο-
σοφίᾳ καθ' ἑαυτὴν τῆς θρησκείας πάμπαν κεχωρισμένῃ
διδάσκει, οὐ πιστεύομεν· τὸν θεόν, δὲν καὶ ἀριστος φι-
λόσοφος ἡμᾶς διδάσκει, θαυμάζομεν μὲν καὶ σεβόμεθα,
πλὴν οὕπω πιστεύομεν καὶ ὡς ἐν ἄλλῳ λόγῳ εἰπεῖν,
ὅς θεὸς τοῦ φιλοσόφου οὕπω τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἀπο-
πληροῖ. Καὶ εἴπερ ὁ φιλοσοφῶν δρθῶς φιλοσοφεῖ, οὐδὲ
ὅπως τιοῦν ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ δυςπιστίᾳ ἀγανακτήσει. Τὸν
θεόν τοῦ φιλοσόφου οὐ πιστεύομεν τίνος ἔνεκεν; ὅτι
ἔργον διανοίας ἀνθρώπου ἐξίν, ὅπερ οὐδὲ ὁ πᾶς αἰών συ-
τελέσει. ὁ Θεὸς ζῇ οὐχὶ δι' ἐμὲ, ὡς φιλόσοφε, ἀλλ' ὁ Θεὸς
ζῇ ἐν ἐμοί. Εἰ δ' ἐθελήσεις τοῦτο τὸ ἐν ἐμοὶ ζῶν τῷ
λόγῳ ἐρμηνεῦσαι, πολλὰ μὲν καλὰ καὶ σεμνὰ ἐρεῖς,
ἄλλ' εὖ ἔσθι ὅτι πάντες οἱ λόγοι σου οὐκ ἔξισωθήσονται
τῇ ἐν ἐμοὶ συναίσθησει.

Μεγαλώνυμός τις φιλόσοφος τὸν ἐν ἀνθρώπῳ νοῦν
ταῦτὸν εἶναι τῷ καθόλου νῷ εἰπὼν, τὰ πάντα δὲ νοῦν
εἶναι, ἑαυτὸν ἀναζητοῦντα, τόν τε καθόλου καὶ τὸν ἐν
ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ νοῦν αὐτὸν τὸν θεόν εἶναι ἀπεφήνατο,
ὅς τὰ πάντα εἰδέναι δύναται· οὐδὲν ὅτι μὴ καταληπτὸν
ἂν εἴη τῷ τε καθόλου Νῷ καὶ τῷ ἀνθρωπικῷ· ὁ ἀνθρω-
πικὸς νοῦς παντοδύναμός ἐστι τὰ πάντα δυνάμενος
νοῆσαι.

Ἐστι καὶ σιγᾶς ἀκίνδυνον γέρας·
ὅμως δ' οὖν τολμητέον ἐρέσθαι ταῦτα· οὐ γάρ περὶ σμι-
κροῦ τίνος πρόκειται, ἀλλὰ περὶ τοῦ «γνῶθι σαυτόν.»

— "Οταν τις τῶν καλῶν τι ὄρᾳ, κόρην, φέρ' εἰπεῖν, κα-
λήν τε καὶ χαρίεσσαν, ἀλλόχοτά τινα συμβαίνει αὐτῷ
πάσχειν· ἡ ἀπὸ τοῦ προσώπου γάρις, ὡς αἱθὴρ αἰγλήεις
κυματίσας, ἔθηξε τὴν ψυχὴν τοῦ θεωμένου, τῆτις θορυ-
βηθεῖσα καὶ ἐκκαυθεῖσα, διὰ τῶν δύματων αὐτοῦ ἐξέ-
λαμψε· ταύτην δὲ τὴν κύμανσιν καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀν-
ταύγειαν γαλήνη μετ' ἀναμνήσεώς Τινος διαδέχεται, ὡς
ἐν παρελθόντι χρόνῳ οἰκείου ποτὲ αὐτῷ γεγονότος,
ὅπερ κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ἀρύεται· καὶ ἐκ
τούτου γλυκυθυμία τις ἄφατος καὶ διάχυσις καὶ πόθος
φλογερὸς ἐν τῇ ψυχῇ ἐντήκεται, ὃν ἔρωτα σί αἴθρωποι
καλοῦσιν. Ἐπειδὰν δὲ τὸ πάθος τοῦτο τροφὴν ἐν τῇ ψυ-
χῇ ἀμέροσίαν λαβὸν ἐπιβριωσθῇ, θαυμαστότερά τινα
τῶν πρόσθεν ἀπεργάζεται· ὁ τοῦ καλοῦ γάρ ἐρῶν οὐ-
κέτι ὡς τὸ πρῶτον θαρρούντως ὄρᾳ, ἵτης τις ὅν καὶ
ἀνερυθρίαστος, ἀλλ' ἀρχεταί πως τὸ ἐρώμενον εὐλα-
βεῖσθαι· ὅταν γάρ αὐτὸς αὖθις προσιὸν ἴδῃ, θρόησίν τινα
καὶ ταραχὴν ἐν τῇ ψυχῇ αἰσθάνεται καὶ ἴδρωτα ψυχρὸν
κατὰ τὸ σῶμα, αὐτό γε τοῦτο σφιδρῷ ἔρωτι τὰς φρέ-
νας πτοεῖται· καὶ πολλῷ μᾶλλον βούλοιτ' ἀν ἀπὸ παρα-
βύστου τινὸς λανθάνων, ὄρᾳν τὸ ἔχον τὸ κάλλος καὶ
αὐτῷ τὸν πάντα αἰῶνα ἐντρυφᾶν τε καὶ διαχεῖσθαι· καὶ
ἡ ψυχὴ ἀνησυχεῖ καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν θρηνεῖ· βασιλεύε-
ται ἀλλ' οὐ βασιλεύει, ὥσπερ ὁ νοῦς ὅταν νοῆ τι.(α)

(x) Ecce deus fortior me; veniens dominabitur mihi.

Apparuit jam Beatitudo nostra. — ὁ θεῖος ποιητὴς
Δάντης περὶ τῆς Μακαρίζης αὗτοῦ ἐρωμένης καὶ τόδε ἔλεγεν·
« Ella non pareva figliuola d'uom mortale, ma di Dio. »
κατὰ τὸ Θυραιών· οὐδὲ ἔφεσε.

ἀνδρός γε θυητοῦ παῖς ἔμμεναι, ἀλλὰ θεοῖ.

(vita nuova di Dante Alighieri I, Cap. A.)

(vita nuova di Dante Alighieri I, Cap. A.)